

บทความเรื่องการหาของหนุมาน

“หาเป็นดาวเป็นเดือน” วลีนี้มีที่มาจากการแสดงโขน และเป็นวลีที่คนไทยรู้จักกันดีว่าหมายถึงหนุมานทหารเอกของพระราม ในวรรณคดีเรื่องรามเกียรติ์ และถือว่าเป็นเอกลักษณ์ที่สำคัญที่สุดของหนุมานซึ่งกำเนิดจากเทพอาวุธและกำลังของพระอิศวร

หนุมานมีของวิเศษประจำกายคือ กุณฑล ขนเพชร เขี้ยวแก้ว รวมทั้งความสามารถพิเศษคือหาเป็นดาวและเดือนได้ (จะสังเกตเห็นได้ว่าศีรษะโขนของหนุมาน ในปากช่างจะประดิษฐ์ให้มี รูปดาวล้อมเดือนเล็กๆประดับอยู่) การหาเป็นสิ่งสำคัญที่หนุมานใช้พิสูจน์ ดีเอ็นเอ ของตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งนิติวิทยาศาสตร์ อย่างเป็นทางการในปัจจุบัน

การที่ผู้เขียนกล่าวเช่นนี้ เป็นเพราะทุกครั้งที่หนุมานแผลงฤทธิ์ หรือแสดงอิทธิฤทธิ์นั้น ใช้เพื่อการพิสูจน์ให้รู้ว่าตนเป็นหนุมานตัวจริง และในบทพระราชนิพนธ์เรื่องรามเกียรติ์ ฉบับรัชกาลที่ ๑ นั้นพบว่าตลอดเรื่องรามเกียรติ์ หนุมานได้แสดงอิทธิฤทธิ์โดยการหาเป็นดาวเป็นเดือนทั้งหมด ๕ ตอน ดังนี้

๑. ตอนกำเนิดหนุมาน เมื่อครบกำหนดคลอด 90 วัน หนุมานกระโดดออกมาจากปากนางสวาหะผู้เป็นมารดาแล้วแผลงฤทธิ์ตามบทพระราชนิพนธ์

“บัดนั้น ฤๅษณ์ฤๅษณ์โอรส
ครั้นออกจากครรภ์มารดร ก็เหาะขึ้นอัมพรด้วยฤๅษณ์

๗ ๒ คำ ๆ เชิด

ลอยอยู่ตรงพักตร์พระชนนี	รัศมีโชติช่วงในเวหา
มีกุณฑลขนเพชรอลงการ	เขี้ยวแก้วแววว้ามาลัย
หาเป็นดาวเดือนรวีว	แปดกรสีหน้าสูงใหญ่
สำแดงแผลงฤทธิ์เกรียงไกร	แล้วลงมาไหว้พระมารดา

ทั้งองค์พระพายเรื่องเดช สำคัญว่าบิตุเรศนาถา
ก็เข้าอิงแอบแนบกายา วานรขึ้นชมยินดี ฯ”

๒. ตอนหนุมานเกี่ยวนางบุษมาลี เมื่อพระรามใช้ให้หนุมานองคต และชมพูพานไปสืบมรรคา หรือสืบดูเส้นทางกรยกทัพไปกรุงลงกา พร้อมทั้งนำแหวนและสไปไปมอบให้นางสีดาและทูลนางสีดาว่า พระรามกำลังยกทัพมาช่วย

ระหว่างการเดินทางหนุมานได้พบกับนางบุษมาลีซึ่งเป็นนางฟ้าที่ถูกพระอินทร์สาปให้ลงมาอยู่ในเมืองบายนแต่เพียงผู้เดียวเป็นเวลาสามหมื่นปี จนกว่าจะพบทหารพระนารายณ์จึงจะพ้นคำสาป หนุมานจึงต้องแปลงฤทธิ์เพื่อให้นางบุษมาลีเชื่อว่าตนคือ หนุมานทหารพระนารายณ์จริงและหนุมานก็ได้นางบุษมาลีเป็นเมียในที่สุด ในบทพระราชนิพนธ์ได้กล่าวถึงตอนหนุมานแปลงฤทธิ์หาวเป็นดาวเป็นเดือนเพื่อพิสูจน์ตัวดังนี้

“เมื่อนั้น คำแหงหนุมานทหารกล้า

ยิ้มแล้วจึงตอบพจนา อนิจจา มิใคร่จะบอกกัน
หาไม่ปานนี้จะพันทุกซ์ เสวยสุขภิรมย์เกษมสันต์
จะช่วยวนิดาวิลาวัลย์ แต่จะถึงใจกันด้วยอันใด
ว่าพลางทางทำสัพยอก เย้าหยอกจุมพิตพิสมัย
เจ้าคอยดูเถิดอรไท ว่าแล้วโผนไปด้วยฤทธา ฯ

ฯ ๖ คำ ฯ เชิด

ลอยอยู่ตรงช่องบัญชา กลับเป็นแปดกรสี่หน้า

อันเดือนดาวแลดวงสุริยา ออกมาจากโอษฐ์ชัชวาล ฯ”

๓. ตอนหนุมานพบมัจฉานุ ในศึกโมยราพ เมื่อนางสุพรรณมัจฉาตกเป็นเมียของหนุมานแล้วนางได้คลอดบุตรออกมาตั้งชื่อว่ามัจฉานุมีรูปร่างลักษณะเหมือนหนุมานทุกประการเพียงแต่มีหางเป็นหางปลาเหมือนแม่

นางสุพรรณมัจฉากลัวทศกัณฐ์รู้ว่าตนมีบุตรกับศัตรูจำต้องทิ้งมัจฉานุไว้ที่ชายหาดและได้สั่งความไว้ว่าหากพบหนุมานทหารพระรามผู้มีกฤตพล ขนเพชร เขี้ยวแก้วและสามารถหาวเป็นดาวเดือนได้ให้เข้าไปกราบไหว้เพราะคือพ่อของมัจฉานุ

“.....

เจ้าจงจำคำมรดา สืบไปแก้วตาอย่าลืมความ
อันบิตุเรศบังเกิดเกล้า ของเจ้านั้นเชี่ยวชาญสนาม
เป็นยอดทหารของพระราม นามกรชื่อศรีหนุมาน

มีมาลัยกุนทลชนแก้ว	เขี้ยวเพชรพรายแพรวฉายฉาน
ท้าวเป็นดาวเดือนชัชวาล	เหาะทะยานไปได้ในอัมพร
แมนพลจงเข้าอภิวาทน์	กราบบาทด้วยใจสโมสร
สั่งพลางโศกาอาวรณ์	บังอรเพียงสิ้นสมประดี ฯ”

เมื่อหนุมานหักด่านโมยราพ จนไปพบมัจฉานุซึ่งโมยราพเลี้ยงไว้เป็นบุตรบุญธรรมนั้น เพื่อพิสูจน์ว่าตนเองเป็นพ่อของมัจฉานุ หนุมานจึงแผลงฤทธิ์ เป็นสี่หน้าแปดกร ท้าวเป็นดาวเดือนและตะวัน ตามบทพระราชนิพนธ์ดังนี้

“บัดนั้น	วายุบุตรผู้ปรีชาหาญ
ฟังมัจฉานุกุมาร	ว่าขานกินแห่งแคลงใจ
รับขวัญแล้วกล่าวพจนารถ	สุดสวาทของพ่ออย่าสงสัย
ว่าพลางก็เหาะขึ้นไป	อยู่ในอากาศด้วยฤทธิ์ ฯ

ฯ ๔ คำ ฯ เชิด

“ ท้าวเป็นดาวเดือนทินกร	เขจรสว่างเวหา
เสร็จแล้วก็กลับลงมา	ยังพื้นพสุธาทันที ฯ”

๔. หนุมานเกี้ยวนางวานรินในศึกวิรุญจำบัง นางวานรินเป็นนางฟ้าทำหน้าที่เฝ้าดวงประทีปในห้องของพระอิศวร อยู่มาวันหนึ่งพระอิศวรเป็นเจ้า นั่งสนทนากับบรรดาฤๅษีและเทวดาอยู่เป็นเวลานาน นางวานรินจึงออกไปพูดคุยกับเพื่อนนางฟ้าจนเพลินทำให้ดวงประทีปของพระอิศวรดับลง พระอิศวรจึงสาปให้ลงมาเฝ้าเขาอังกาศแต่ผู้เดียวไม่สามารถพูดคุยกับเพื่อนนางฟ้าได้อีก

นางวานรินทรต้องรอจนกระทั่งพระนารายณ์ใช้ให้หนุมานมาตามหาวิรุญจำบัง แล้วนางบอกที่ซ่อนของวิรุญจำบังให้กับหนุมาน นางจึงจะพ้นคำสาป

ครั้งเมื่อหนุมานออกติดตามหาวิรุญจำบัง จนไปพบปราสาทของนางวานรินทรจึงปลอมเป็นมานพหนุ่ม เข้าไปพูดคุยไต่ถามนางถึงที่ซ่อนของวิรุญจำบัง นางวานรินทรไม่เชื่อว่ามานพหนุ่มคือ หนุมาน จึงมีเหตุให้พิสูจน์กันขึ้น

“

ซึ่งอวดว่าเป็นทหาร	องค์พระอวตารนาถา
ทั้งกุนทลชนเพชรมาลา	เขี้ยวแก้วรจนาที่ไเหนมี

เป็นแต่มนุษย์ไฉ่วานร ฤทธิรอนไม่รุ่งเรืองศรี
ไม่**หาวเป็นดาวเดือนรุจี** นี้จะว่าหนุมานประการใด
จะไปล้างวิรุณจำบัง ข้าฟังไม่กลั่นยืมได้
เจ้ายอดทหารชาญชัย น่ากลัวฤทธิไกรอย่าเจรจา

ฯ ๑๒ ฯ คำ

“.....
น้องเอ๋ยอย่าเพื่อย่ำเยาะก่อน พี่กลัวแต่จะวอนไปสวรรค์
เหมือนบุษมาลีวิไลวรรณ ที่ในเมืองมายันธานี
ว่าพลาญยกรอภิวาท พระสยามภูวนาถเรืองศรี
สำรวมใจร้ายเวทอันฤทธิ ขุนกระบี่กลับกลายกายา ฯ ๘ คำ ฯ ตระ
บัดเดี๋ยวก็น่าเป็นวานร มีเขี้ยวแก้วอรชรซ่ายขวา
กฤษณกลขนเพชรมาลา **หาวเป็นดาราเดือนตะวัน ฯ**”

๕. อสูรผิดตามหาพ่อ อสูรผิดเป็นลูกของหนุมานที่เกิดกับนางเบญกาย หลังจากเสร็จศึก
ทศกัณฐ์ พิเภกได้ครองกรุงลงกา หนุมานออกบวชเป็นฤๅษีที่เขาแก้วมณฑปแล้วนั้น
ท้าวจักรวรรดิเพื่อนของทศกัณฐ์ยกทัพมายึดเมืองลงกาคืนให้กับทศกัณฐ์ ลูกคนสุดท้ายของ
ทศกัณฐ์ และจับพิเภกขังไว้ นางเบญกายจึงบอกให้อสูรผิดไปแจ้งข่าวแก่บิดาให้มาช่วยเหลือ

“เมื่อนั้น นวลนางเบญกายดวงสมร
สวมสอดกอดลูกด้วยอาวรณ์ บังอรพลาญแจ้งกิจจา
อันพ่อเจ้าผู้ปรีชาชาญ เป็นหลานพญาไวยวงศา
ผ่านกรุงขีดขินนครา พงศ์พระสุริยาเลิศไกร
โอรสพระพายฤทธิรอน นามกรหนุมานทหารใหญ่
ผิวผ่องขนเพชรอำไพ เขี้ยวแก้วมาลัยกฤษณ
หาวเป็นเดือนดาวออกจากโอษฐ์ ช่วงโชติจรัสไพยมหัน

ลาพระจักรกฤษณ์ฤทธิธรม	ไปสร้างพรตบวชตนเป็นโยคี
อยู่ยังเขาแก้วมณฑป	เจ้าไปก็จะพบฤาษี
บอกแล้วอวยพรสวัสดิ์	อย่ามีอันตรายภัยพาล ฯ”

อสุรผัดเมื่อเดินทางมาถึงเขาแก้วมณฑปพบหนุมานที่แปลงเป็นดาบส อ้างว่าเป็นบิดาตนจึงไม่เชื่อ หนุมานจึงต้องแผลงฤทธิ์หาวเป็นดาวเดือนอีกครั้ง

“เมื่อนั้น	หนุมานดาบสพรตกล้า
ฟังอสุรผัดแจ้งกิจจา	ตบมือสรวลร่าแล้วร้องไป
คอยดูเถิดนะลูกรับ	จักเหมือนคำแม่หรือหาไม่
ว่าแล้วสำแดงฤทธิ์ไกร	ถีบทะยานขึ้นไปยังอัมพร ฯ
เป็นกระบี่สี่พักตร์แปดหัตถ์	เขี้ยวแก้วจรัสประกายสสร
กฤษณมาลัยยอลงกรณ์	ขนเพชรอรชรูจี
ดาวเดือนดวงตะวันช่วงโชติ	ออกมาจากโอษฐ์กระบี่ศรี
ส่องสว่างฟุ้งพันปัลลิว	แล้วลงมายังที่บรรพต ฯ”

จากการหาวของหนุมานทั้ง ๕ ตอน นั้นสังเกตได้ว่านอกจากเดือนและดาวแล้ว ยังมีพระอาทิตย์ ออกมาอีกด้วย

แต่ในการแสดงโขนนั้น นิยมให้หนุมานหาวเพียงดาวและเดือนออกมาเท่านั้น ไม่มีพระอาทิตย์ ปรากฏออกมาด้วย

ความในข้อนี้ผู้เขียนได้สอบถามจาก อาจารย์ธีรภัทร ทองนิ่ม เจ้าของตำแหน่งแพนพันธ์แท้ รามเกียรติ์ ได้ความว่า การที่เขียนบทโขนเช่นนั้น เป็นเพราะคำว่าดาวเดือนเป็นคำคล้องจอง เหมาะกับการ เขียนบทพากย์ บทเจรจา ได้ง่าย อีกทั้งในเวลาแสดงโขนในตอนนั้น มักจะฉายเป็นภาพดาวล้อมเดือนซึ่งดู สวยงามและจัดองค์ประกอบได้สวยกว่าการที่มีพระจันทร์และพระอาทิตย์คู่กัน

ในการแสดงโขน ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานีในสมัยที่ผู้เขียนศึกษาอยู่นั้น มี อยู่ครั้งหนึ่ง ได้จัดการแสดง ชุด ศีกโมยราพ ซึ่งจะต้องมีตอนหนุมานรบมัจฉานุ จึงได้มีการทำดาวและเดือน จำลองขึ้น โดยใช้กล่องไม้สีขาว เจาะรูใหญ่ตรงกลางให้ความหมายแทนดวงเดือน และรูเล็กๆ รอบรูใหญ่ให้ ความหมายแทนดวงดาว แล้วนำกระดาษขาวสีขาวปิดด้านใน และใช้โคมไฟที่ยืมมาจากนักศึกษาที่ร่วมแสดง ใส่ด้านหลัง

เวลาแสดงเมื่อถึงตอนหนุมานแสดงอิทธิฤทธิ์ให้มัจฉานุดูเพื่อพิสูจน์ตัวเอง โดยใช้เพลงรัว ไฟเวทีจะหรี่ ลง และเปิดไฟฟลัด กล้อง ดาวเดือนซึ่งห้อยอยู่บนราวเหล็กเหนือเวทีก็จะสว่างขึ้น เป็นรูปดาวล้อมเดือน สวยงามมาก ในขณะที่เดียวกันหนุมานจะไปฟังตัวกับต้นไม้ปลอมและมีมือยื่นออกมาจากต้นไม้ กลายเป็นหนุ มาน ๔ กร หาวเป็นดาวเป็นเดือน อย่างสมบูรณ์แบบ ถือว่าเป็นตอนที่ผู้เขียนประทับใจที่สุดตอนหนึ่ง เพราะได้ มีส่วนร่วมในการสร้าง ดาวและเดือนในครั้งนั้นด้วย